

Анотація

У статті висвітлюється значення розвитку мета-теоретичного мислення, яке у комплексі всіх форм мислення сприятиме формуванню інтегративної якості майбутнього педагога – моральності на основі світоглядно-ментальних, розумових, емоційних, раціональних та ірраціональних чинників світосприйняття і світорозуміння. Автор експлікує значущість цього феномена в процес викладання педагогічних дисциплін.

Аннотация

В статье раскрывается значение развития мета-теоретического мышления, которое в комплексе всех форм мышления будет способствовать формированию интегративного качества будущего педагога – нравственности на основе мировоззренчески-ментальных, умственных, эмоциональных, рациональных, и иррациональных составляющих мировосприятия и миропонимания. Автор эксплицирует значение этого феномена в процесс преподавания педагогических дисциплин.

Summary

The article deals with the importance of development of meta-theoretical thinking which in the complex of all thinking forms favour the formation of integrative quality of the future teacher – the spirituality on the basis of outlook and intellectual, mental, emotional, rational and irrational components of world perception and world understanding. Author explicat the value of this phenomenon in the process of teaching pedagogical disciplines.

Ключові слова: моральність, мислення мета-теоретичне, мудрість життява, екзистенція, амбівалентність.

Ключевые слова: нравственность, мышление мета-теоретическое, мудрость жизненная, экзистенция, амбивалентность.

Key words: spirituality, meta-theoretical thinking, wise of life, existence, ambivalency.

Подано до редакції 14.10.13.

Рекомендовано до друку докт. філос. наук, проф. Молодиченко В.В.

УДК 796.011.1-057.875

© 2013

Леоненко А.В.

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Постановка проблеми у загальному вигляді... У контексті фахової підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до професійної діяльності та реалізації власних особистісних можливостей важливо говорити про формування творчої особистості педагога, розвиток його професіоналізму та професійно-педагогічної компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Важливими для наукового дослідження вважаємо наукові праці, де розглядається формування творчої індивідуальності педагога (Л. Мільто), підготовка майбутнього вчителя фізичної культури в умовах профільного навчання (Т. Ротерс), досягнення вчителем оптимального рівня педагогічної майстерності та підготовка до неї (Т. Бондар, О. Новік, Ю. Острікова, І. Ткачівська), розвиток педагогічної творчості спеціаліста з фізичної культури (С. Аверьянов, Л. Зубченко), формування творчого педагогічного потенціалу (Р. Серьожникова), професійно-творчий розвиток (С. Бегідова), розвиток творчого мислення (Г. Варданян), формування культури професійного спілкування (Л. Богданова), формування здоров'язберігаючої обізнаності (Т. Борисова), розвиток суспільно-самостійної форми фізкультурно-спортивної діяльності у вищому навчальному закладі (Н. Гусева), формування суб'єкт-суб'єктних відносин у підготовці майбутнього фахівця з фізичної культури з метою персоналізації навчання (І. Шапошнікова), культурологічний підхід до підготовки майбутнього фахівця з фізичної культури (В. Стоянов).

Формулювання цілей статті... Мета статті – розкрити теоретичні аспекти становлення та розвитку особистості майбутнього фахівця з фізичного виховання у сучасній науковій літературі. Визначити сутність понять «професійна компетентність», «особистісна мобільність», «професійний розвиток», «професіоналізм», «самореалізація», «фізичне та професійне самовдосконалення», «професійне становлення та готовність» майбутнього фахівця.

Виклад основного матеріалу дослідження... Професійна діяльність вчителя фізичної культури є однією із форм життєдіяльності особистості. Ми переконані, що фізкультурна діяльність має на меті розвиток духовних та фізичних здібностей людини, становлення та розвиток особистісних якостей та характеру. Саме тому варто акцентувати основну увагу учених саме на особистісному підході щодо підготовки майбутнього вчителя до фізкультурно-професійної діяльності.

Оскільки підготовка майбутнього фахівця здійснюється у процесі навчання, то, як стверджує М. Носко, головним завданням навчального процесу підготовки майбутнього вчителя фізичної культури є розвиток та виховання особистості, оскільки розвивальний характер навчання «базується на глибокому взаємозв'язку розумового і фізичного розвитку та змісту навчання» [12], а «виховний характер навчання в педагогічному процесі

полягає в формуванні позитивних якостей молоді з застосуванням засобів фізичної культури та спорту, тобто свідомої дисципліни, наполегливості, мужності, активності, ініціативності, чесності й справедливості, уміння діяти в колективі тощо» [там само].

У дослідженнях Г. Куртової відстоюється думка про те, що необхідною умовою якісної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури є засвоєння ним у процесі навчання необхідного теоретико-методичного забезпечення з фахових дисциплін [10]. Російська дослідниця Л. Дюкіна наголошує на необхідності застосування колективного способу навчання у процесі фахової підготовки майбутнього вчителя фізичної культури, що є важливим засобом підвищення якості навчального процесу взагалі та активізації пізнавальної діяльності студентів зокрема, розвиває в них комунікативні якості, та підвищує рівень формування професійно важливих умінь та навичок [5].

Таким чином, на основі аналізу науково-педагогічної літератури з означеного питання, нами визначено, що існує три підходи до підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до професійної діяльності:

- 1) підготовка грамотних спеціалістів, що володіють базовими знаннями з основ фізичної культури;
- 2) підготовка компетентних, творчих фахівців, здатних до застосування інноваційних технологій у професійній діяльності;
- 3) підготовка майбутнього вчителя фізичної культури до реалізації виховних можливостей.

Поняття *«майбутній фахівець фізичного виховання»* розглядається як особистість, яка цілеспрямовано здобуває у вищих навчальних закладах кваліфікацію відповідно до певного освітньо-кваліфікаційного рівня в процесі спеціально організованої навчально-виховної діяльності, спрямованої на підготовку до подальшої професійної діяльності щодо підтримки відповідного рівня фізичної культури населення або досягнення вищих спортивних результатів на олімпійській, світовій чи регіональній аренах у командному чи в індивідуальному вимірах (Л. Сущенко). Учитель – не просто носій і ретранслятор знань, а передусім – носій ідеології, людина, яка вчить навчатися (В. Ковальчук). Професійна діяльність розглядається не як жорстко детермінована система в процесі формування особистості, а як простір для прояву креативних природовідповідних можливостей індивідуальності (С. Мальона).

Відповідно до специфіки фізичної культури професійні риси та якості майбутнього фахівця повинні бути природною основою його потреби забезпечити соціальну взаємодію і спілкування людей через організацію їхнього дозвілля, наповненого моральним та виховним змістом, допомоги особистості в її самореалізації та самоактуалізації (С. Мединський).

У контексті проблеми, що розглядається, доречно говорити про поняття *«ефективність підготовки»* майбутніх фахівців фізичної культури до виконання професійних функцій, що досліджується в межах утворень пізнавальної сфери (знання, уявлення, вміння, навички) або особистісних новоутворень, таких як готовність до діяльності, соціальна спрямованість особистості, компетентність [11].

Важливим аспектом фахової підготовки майбутнього вчителя фізичної культури є формування його *професійної компетентності*. Зокрема в дослідженнях О. Бондаренко висвітлено сутність формування валеологічної компетентності студентів педагогічних університетів у процесі професійної підготовки; А. Чепелюк розглядає поняття *«психолого-педагогічна компетентність майбутнього вчителя фізичної культури»*. У російській педагогіці розглядається формування таких видів компетентності майбутнього вчителя фізичної культури, як управлінської (О. Августимова), правової (С. Воєводіна), соціолінгвістичної (Л. Зуєва), виховної (О. Іванов), професійної (Г. Лазаренко, В. Логінов, Т. Маркіна). Професійну компетентність визначають як складну інтегративну структуру, яка виступає визначальною характеристикою особистості фахівця і якісно проявляється у виборі оптимального вирішення професійного завдання з числа можливих (А. Черноштан). Також під професійною компетентністю розуміють професійно значущі якості особистості, необхідні для здійснення професійної діяльності в рамках певної компетенції на рівні даної кваліфікації, здатність вирішувати певне професійно важливе завдання (С. Лісова).

У контексті розгляду професійно-педагогічної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури А. Артюшенко виокремлює поняття *«особистісна мобільність»*, яку визначає як здатність людини в результаті глибокого усвідомлення мети, аналізу зовнішніх і внутрішніх умов та імовірності досягнення цієї мети приймати оптимальні рішення про спосіб дії, створювати у внутрішньому плані програму дій, свідомо мобілізувати власні індивідуально-психологічні можливості для досягнення мети, корегувати їх у контексті специфіки дії колективних суб'єктів, здійснювати самооцінку, самокорекцію по ходу виконання дії і проводити самоаналіз результатів діяльності в цілому [2].

А. Чепелюк виділяє такі елементи професійної компетентності вчителя фізичної культури:

- організація навчально-виховного процесу, забезпечення відповідних безпечних умов для навчально-виховного процесу;
- аналіз навчально-методичної літератури та результатів навчально-виховного процесу;
- своєчасне усунення помилок у навчально-виховному процесі;

- дотримання вимог, рекомендацій до проведення та організації навчально-виховного процесу;
- оволодіння додатковими знаннями та навиками у галузі фізичного виховання та спорту [13].

Якщо говорити про поняття «*професійний розвиток*», то його розглядають як поступове підвищення компетентності, майстерності й продуктивності професійної діяльності в межах професійної самосвідомості даної спеціалізації, що дає змогу активізувати дидактичну тріаду – знання, уміння, навички (В. Кукса).

Ми підтримуємо думку російської дослідниці Л. Бережної про те, що нині помітною є тенденція до становлення нової парадигми професіоналізму, що включає розширення базової підготовки спеціалістів, їх культурно-гуманітарної обізнаності та енциклопедичного універсалізму, а також збагачення їх особистісного потенціалу [3]. З огляду на це доречно говорити про формування професіоналізму майбутнього вчителя фізичної культури у процесі фахової підготовки.

Під *професіоналізмом* педагога варто розуміти «складне інтегративне динамічне багатоступеневе утворення, що зумовлює продуктивність педагогічної діяльності (зовнішній план) та розвиненість особистості педагога-професіонала (внутрішній план) у діалектичній єдності культуровідповідної професійно-педагогічної позиції, компетентності та культури педагогічного мислення, емоційно-почуттєвої та поведінкової культури» (за Н. Гузій).

В сучасних умовах розвитку фізичної культури однією з найважливіших умов формування та розвитку професійної компетентності майбутніх фахівців є їх здатність до самоосвіти та самовдосконалення. Дефініція «професійна самоосвіта» визначається як спеціально організована, систематична, багатоконпонентна, особистісно та професійно значима пізнавальна діяльність, що включає в себе загальноосвітню, предметну, психолого-педагогічну та методичну самоосвіту (Г. Акушев). Російська дослідниця В. Анісімова у контексті розгляду поняття «самоосвіта» пов'язує його з дефініцією «пізнавальна діяльність». Дослідниця наголошує, що у процесі фахової підготовки розвиваються пізнавальні потреби особистості, завдяки чому формується її готовність до ефективної самоосвіти і ціленаправленому керівництву власною пізнавальною діяльністю [1].

Поняття «*самореалізація*» особистості майбутнього педагога розглядається в наукових дослідженнях таких російських учених, як С. Єфімова, В. Осколкова, Н. Сенченко, С. Філімонова, Л. Цурикова та визначається як здатність майбутнього фахівця до реалізації власного педагогічного потенціалу з огляду на професійну компетентність та досвід.

Професійне самовдосконалення визначається як ціленаправлена, систематична, високоорганізована й творча діяльність вчителя, що заключається в розширенні професійно-педагогічних знань, розвитку педагогічних умінь та навичок, професійних якостей особистості з метою неперервного росту професійної майстерності та особистісного вдосконалення (А. Абдулхакім). Саме ж поняття «самооцінка» у російській педагогіці визначається як об'єктивне розуміння студентами позитивних та недостатніх успіхів у професійній освіті, потреба у співставленні власних можливостей та досягнень відповідно до умов та регулювати процес самовдосконалення (О. Кувшинов).

Фізичне самовдосконалення, на думку А. Кошолопа, включає такі функції: соціалізаційну, розвивальну, культуротворчу та збереження здоров'я. Дослідник виокремлює поняття «готовність до фізичного самовдосконалення» та визначає його як комплексну особистісну якість, що виявляється в продуктивній самостійній фізкультурно-спортивній діяльності, спрямованій на вдосконалення свого фізичного й духовного стану [9].

Сутність поняття «*саморегуляція педагогічної діяльності*» полягає у відображенні процесу забезпечення ефективної взаємодії вчителя із змістом і результатами власної педагогічної діяльності, приведення своїх можливостей відповідно до її вимог (В. Чайка).

Зміст *професійного становлення* молодшого спеціаліста, бакалавра, спеціаліста та магістра передбачає такі етапи: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, процесуальний і контроль-результативний, які на певному рівні мають свою мету, завдання, зміст, форми і методи, що забезпечують готовність до майбутньої фахової діяльності [6]. Зміст процесу становлення викладача фізичної культури та спорту включає такі основні позиції: органічна єдність соціально-економічних умов, політики держави, моралі суспільства, впливу засобів масової інформації та конкретного педагогічного колективу; здійснення педагогічної діяльності; неперервного формування особистості педагога [7, с. 32-33]. Основною стадією професійного становлення майбутнього вчителя фізичної культури є навчання у вищому навчальному закладі, де він формується як фахівець і де відбувається процес формування його світоглядних позицій, ідеалів тощо [4].

Сутність *професійної готовності* майбутнього вчителя розкрито в наукових дослідженнях В. Володіної, М. Карченкової, М. Романишина, А. Степанко, І. Ткачівської та інших учених.

Поняття «*готовність*» характеризується як результат підготовки майбутніх фахівців до означеного виду діяльності (І. Ткачівська), професійна готовність спеціаліста у сфері фізичної культури пов'язана з наявністю в нього професійно значимих знань, умінь та навичок, особистісних якостей С. Воєводіна). Питання формування готовності майбутнього вчителя фізичної культури до виховної роботи з учнями розкрито в дослідженнях М. Кашафутдінова. Науковець зазначає, що в процесі навчально-виховної роботи зі студентами необхідно

враховувати не лише аудиторну, дозвілєву, фізкультурно-оздоровчу діяльність, але й особливості національного складу сім'ї, соціуму, психологічних, вікових, статевих та індивідуальних особливостей [8].

Таким чином, доречно наголосити, що характер навчального процесу в підготовці майбутнього фахівця, окрім засвоєння відповідного науково-методичного забезпечення, повинен носити ще й виховний та творчий характер.

Висновки... З огляду на матеріал, представлений у даній статті, можна зробити висновок про те, що основна увага в педагогічних дослідженнях у контексті розгляду питання фахової підготовки зосереджена на формуванні та розвитку особистості майбутнього вчителя.

Оскільки становлення фахівця відбувається у процесі навчання у вищому навчальному закладі, то важливим є удосконалення професійної підготовки з метою успішної подальшої діяльності особистості на ринку праці.

Перспективним бачиться розгляд проблеми реалізації виховних можливостей майбутнього вчителя фізичної культури у роботі зі старшокласниками. Зокрема, важливим вважаємо висвітлення питання підготовки фахівця з фізичної культури до патріотичного виховання молоді.

Література

1. Анисимова В. А. Формирование у студентов вуза физической культуры готовности к самообразованию : дисс. канд. пед. наук : 13.00.01 – общая педагогика ; 13.00.04 – теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры / Анисимова Вера Александровна. – Челябинск, 2003. – 180 с.
2. Артюченко А. О. Особистісна мобільність як складова професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичної культури / А. О. Артюченко // Вісник Луганського національного університету ім. Т. Г. Шевченка. – 2010. – № 9. – С. 146-153.
3. Бережная Л. И. Организационно-педагогические основы подготовки специалистов физической культуры в педагогическом колледже на базе учебного комплекса : дисс. канд. пед. наук : 13.00.04 – теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры / Бережная Лариса Ивановна. – Волгоград, 2004. – 205 с.
4. Драгнев Ю. В. До проблеми професійного становлення майбутнього вчителя фізичної культури в інформаційно-освітньому просторі / Ю. В. Драгнев // Вісник Луганського національного університету ім. Т. Г. Шевченка. – 2010. – № 17. – Ч. II. – С. 30-38.
5. Дюкина Л. А. Профессиональная подготовка будущих учителей физической культуры в условиях применения коллективного способа обучения : дисс. канд. пед. наук : 13.00.01 – общая педагогика ; 13.00.04 – теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры / Дюкина Лариса Александровна. – Чебоксары, 2000. – 184 с.
6. Єфіменко П. Б. Педагогічні умови забезпечення різнорівневої професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури : : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Єфіменко Павло Богуславович ; Харківський державний педагогічний університет ім. Г. Сковороди. – Х., 2002. – 22 с.
7. Зюзюков О. В. Психолого-педагогічний процес становлення викладача фізичного виховання і спорту / О. В. Зюзюков // Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. – 2010. – № 15. – С. 32-35.
8. Кашафутдинов М. С. Педагогические условия готовности учителя физической культуры к воспитательной работе со школьниками : дисс. канд. пед. наук : 13.00.01 – общая педагогика ; 13.00.04 – теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры / Кашафутдинов Марат Сабинович. – Челябинск, 2001. – 194 с.
9. Кошолоп А. С. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до фізичного самовдосконалення : : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Кошолоп Анатолій Степанович ; Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2009. – 23 с.
10. Куртова Г. Ю. Формування біомеханічних знань у майбутніх учителів фізичної культури в процесі професійної підготовки : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Куртова Галина Юріївна ; Чернігівський державний педагогічний університет ім. Т. Шевченка. – Чернігів, 2009. – 25 с.
11. Мальона С. Б. Підготовка майбутніх фахівців фізичної культури до правового забезпечення професійної діяльності. : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Мальона Світлана Богданівна ; Львівський державний університет фізичної культури. Львів, 2009. – 20 с.
12. Носко М. О. Теоретичні та методичні основи формування рухової функції у молоді під час занять фізичною культурою та спортом : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : 13.00.09 «Теорія навчання»/ Носко Микола Олексійович ; Інститут педагогіки АПН України. – К., 2003. – 57 с.
13. Чепелюк А. В. Умови психолого-педагогічної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури / А. В. Чепелюк // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т. Шевченка. Серія : педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – 2012. – № 98. – Вип. 1. – С. 103-108.

Анотація

У статті розглядається проблема підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до професійної діяльності. Основна увага зосереджується на розкритті теоретичних основ становлення та розвитку особистості майбутнього фахівця.

Аннотация

В статье рассматривается проблема подготовки будущего учителя физической культуры к профессиональной деятельности. Основное внимание сосредотачивается на раскрытие теоретических основ становления и развития личности будущего специалиста.

Summary

The article focuses on proving the problem of preparing future teachers of physical training for professional work. The main focus is on disclosure theoretical bases of formation and development of future professional.

Ключові слова: професійна компетентність, професійний розвиток, професіоналізм, професійне становлення та готовність.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, профессиональное развитие, профессионализм, профессиональное становление и готовность.

Key words: professional competence, professional development, professionalism, professional development and readiness.

Подано до редакції 10.10.13.

Рекомендовано до друку канд. пед. наук, доц. Бріжатою І.А.

УДК 37.015.3+37.036+159.922.72

© 2013

Михайлова О.Л.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КРЕАТИВНОСТІ, ТВОРЧОСТІ ТА ІНТЕЛЕКТУ ОСОБИСТОСТІ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

Постановка проблеми у загальному вигляді... пов'язана з тим, що сучасне українське суспільство постійно змінюється під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів. Все більше показників, які потрібно враховувати в повсякденній діяльності кожної людини, також змінюється обсяг інформації, що є доступною для громадян. В той же час, система навчання, виховання та освіти не завжди встигає за цими змінами, в результаті чого виникають такі ситуації, коли молодому спеціалісту потрібно додатково здобувати знання після закінчення ВНЗ.

Найбільш важливим в процесі навчання є те, що основна частина інформації не повинне залишатися суто теоретичними викладками, а має бути усвідомлена та використана у прикладній діяльності фахівця. В той же час – неможна допускати того, щоб обсяг теоретичних знань знижувався, тому що майбутній фахівець має обов'язково усвідомлювати те що він має робити в своїй професійній діяльності.

В першу чергу все зазначене вище означає, що сучасний фахівець не повинен зупинятися у своєму розвитку та здобутті нових знань, вмінь та навичок. Тобто, він має постійно займатися самоосвітою, на всіх етапах своїй професійній діяльності.

В той же час, зрозуміло, що фундамент для подальшої діяльності у сфері саморозвитку та самоосвіти закладається ще під час навчання у школі. І, а тому в разі, якщо це вміння не буде сформовано – неможливо сказати, чи зможе воно достатньо розвинутися вже в умовах вишу.

Таким чином, до проблеми підготовки фахівця, який вміє займатися самоосвітою, має долучатися шкільний вчитель. І саме він має надавати учням розуміння про необхідність самостійного пошуку і обробки великих обсягів інформації у професійній сфері протягом всього їх життя та діяльності за фахом.

Для подібної самоосвітньої діяльності потрібно опікуватися розвитком здатності школяра створювати нові поняття і формувати нові навички, висувати гіпотези та перевіряти їх на практиці. Без розуміння внутрішніх правил формування системи знань уся діяльність в рамках самоосвіти буде мати характер "завчання", що не надасть практичного значення отриманим знанням і призведе до накопичення непотрібних теоретичних знань і до втрати сенсу в їх отриманні.

За здатність зрозуміти систематику галузі та створити у ній нові поняття і відповідає у першу чергу інтелектуально-креативне мислення. В його розвитку і полягає одне з основних завдань вчителя. Таким чином, він знаходиться у складному становищі. З одного боку, він має докладати значних зусиль для того, щоб викликати цікавість учнів та бажання розбиратися в його предметі; з іншого – вчитель не має забувати про те, що його галузі також постійно розвиваються і він має постійно відстежувати цей процес, щоб викладання не "запізнювалося" занадто сильно, відносно потреб суспільства на конкретному етапі його розвитку. Зазначимо, що в даній ситуації вчитель ні в якому разі не має бути диктатором, який не надає учням змоги самостійного пошуку знань, але він повинен розуміти, що його знання з предмету мають бути достатньо широкими і в тому що стосується історичного розвитку цієї науки, і в конкретних деталях найновіших досліджень.